

Uvodnik o psihoterapiji na odru

Editorial about psychotherapy on stage

»Kadar partnerja v komunikaciji zavozita, ju psihoterapija ne more 'preusmeriti'.
 Lahko jima le ponudi krmilo, da z njim sama upravljata.
 In morda lahko še pokaže, kako se da na najboljši možni način krmilo držati.
 Že v tej prisposodbi lahko vidimo, pred kako zahtevnim izzivom se znajde vsak par,
 saj morata deliti upravljanje enega krmila
 in ga usmerjati tako, da ju ne vrže iz ceste.
 Včasih je moški usmerjal in ženska uravnovešala.
 Ali še huje, ženska je usmerjala in moški je rekel, kam.
 Kajti edino on je služil denar, bil je torej lastnik avtomobila.
 Danes vidim za dolgotrajne odnose samo eno in edino šanso:
 par mora imeti podobne predstave o poti in etapnih ciljih.
 Potem usmerja enkrat on, enkrat ona, lepo izmenično.
 In prosim ne posegajte drugemu za krmilo!«
 (Daniel Glattauer, 2015)

Gledališče in psihoterapija sta tesno povezana že od korenin naše civilizacije. Dragocena mi je podoba, da je v kulturi stare Grčije zasedal amfiteater osrednje mesto. Bil je akupunkturna točka skupnosti, v kateri so igralci in gledalci sodelovali v katarzičnem zdravilnem ritualu. Umetnost in terapija sta se v amfiteatru držali za roki. Oder je bil prizorišče terapije. Predstave so stari Grki jemali veliko bolj resno, veliko bolj usodno, kot jih doživljamo danes. Njihove najboljše zgodbe, naj so bile drame ali komedije, niso imele nič opraviti z zabavo v današnjem pomenu. Govorile so o nečem, kar so Grki poimenovali *anangke* in bi lahko morda prevedli z besedo nuja, nujnost (Bateson, 1997). Na primer v Ajshilovi trilogiji Oresteja lahko spremljamo grozljive dogodke skozi tri generacije. Kljub dobrim namenom in varljivemu občutku svobode pri odločanju junaki vedno znova, kot bi bili primorani, storijo dejanja, ki obnavljajo trpljenje in nesrečo njih samih in tistih, ki jih najbolj ljubijo.

Anangke ali nujnost je vezivo dobrih zgodb

Kaj je ključna stična točka med gledališko predstavo in psihoterapijo? Iz vidika *anangke* tako gledališče kot psihoterapija s pomočjo pripovedovanja zgodb raziskujeta tisto, kar nas kot neka nuja peha v nesrečo še posebno tam, kjer srce si sladkega obeta. Plast za plastjo luščita odgovore, zakaj se nam vsem dogaja, da ob svetlih ciljih in ob

najboljših prizadevanjih za njihovo uresničitev končamo tam, kjer postanemo viharjev notranjih igrarč in nam je vera v sebe vzeta. Obe pa nas tudi poskušata bodriti pri učenju o tem, kako si utreti poti h globoki notranji preobrazbi. Do te pa ni možno priti po bližnjici, po kateri bi se izognili *anangke*. V dramah se ob prepoznavanju tega dejstva velikokrat zjčemo, v komedijah pa nasmejemo. Podobno je v psihoterapevtskem procesu, v katerem se med solzami in smehom na svoj račun spravimo z napakami, ki smo jih naredili, ker ozavestimo nezavedne predpostavke in prepričanja, ki so jim botrovale. Naša prepričanja so okvir za naš *anangke*, za našo nujo, za dramatične življenjske zaplete, katerih del smo. Tako v gledališču kot v psihoterapiji se učimo potrpežljivosti, da sprejmemo nujnosti, torej tisto, česar ne moremo spremeniti, hkrati pa pridobivamo na moči, da spremenimo tisto, kar lahko spremenimo.

Če iz vidika *anangke* zagledamo globoko sorodnost gledališča in psihoterapije, nas potem ne preseneti, da so se v terapiji razvile metode igranja vlog, da torej lahko proces notranje preobrazbe terapevt in klient spodbujata z nečim, kar bi lahko poimenovali terapevtsko gledališče. Pri tem ne mislim le na psihodramo, ki je med psihoterapevtskimi pristopi najbolj izrazit primer spojitve terapije in gledališča, ampak na vse tehnike (na primer tehnika vročega stola v gestalt terapiji, kipi in postavitve družine v sistemski terapiji, eksternalizacije v narativnih pristopih, uporaba lutk in peskovnika v psihoterapiji otrok itn.), s pomočjo katerih lahko klient uprizori tragikomične interakcije pomembnih likov svojega življenja ali različnih delov samega sebe.

Nepozabna pa je bila zame tudi izkušnja, ko sem na psihoterapevtski kliniki Mengerschweige v Münchnu v osemdesetih letih prejšnjega stoletja sodeloval pri nastajanju Aristofanove predstave *Lizistrata*, ki so jo uprizorili pacienti v okviru dramske terapije. Skupinski proces sta vodila profesionalni gledališki režiser in skupinska psihoterapevtka. Pacienti so se lahko preizkušali v različnih vlogah, dokler niso našli tiste, v kateri so se lahko najbolj izrazili. Koncept dela v tej obliki umetnostne terapije pa je dovoljeval tudi manjše spremembe oziroma dopolnitve teksta, s katerimi so se pacienti lahko še bolj povezali z izbranim likom.

Kako pa je obratno? Kaj se zgodi, če se gledališče odloči uprizoriti psihoterapijo na odru? V sezoni 2014/15 so v Mestnem gledališču ljubljanskem prikazali igro Andrewa Bovella *Samba Lantana*, v kateri je bil del namenjen predstavitvi psihoterapevtskih srečanj med dvema od glavnih protagonistk in prepletu njunih usod zunaj terapije (Možina, 2014). V letošnji sezoni pa so šli še korak dlje in na malem odru postavili komedijo *Čudežna terapija* Daniela Glattauerja, kjer je cela igra dobro uro trajajoča psihoterapevtska seansa, ki jo izvede psihoterapevtka s parom. Predstava me je v marsičem pozitivno presenetila, hkrati pa so se mi odprla nekatera vprašanja v zvezi s prikazovanjem psihoterapije na odru, še posebno v slovenskem kontekstu doline šentflorjanske, kjer po mojem mnenju o psihoterapiji žal še vedno prevladujejo predsodki in napačne predstave.

O verodostojnosti predstavitve psihoterapije na odru

V začetku decembra 2015 sem skupaj z Društvom študentov psihoterapije organiziral ogled komedije. Direktorica gledališča Barbara Hieng Samobor nam je prijazno prišla naproti in po predstavi vodila pogovor z igralci Tanjo Ribič (terapevtka), Tjašo Železnik (Jana Dorek), Urošem Smolejem (Valentin Dorek) in dramaturginjo Alenko

Klabus Vesel (režiserka Tijana Zinajić je bila žal zadržana). Prvo vprašanje, ki ga je postavila študentom, meni in kolegu Matjažu Lunačku, ki sem ga tudi povabil na predstavo in pogovor o njej, je bilo, koliko se nam zdi, da jim je uspelo prikazati terapevtsko srečanje kot dejansko poteka. Vsi smo imeli vtis, da je tako besedilu samemu kot tudi izvedbi to uspelo v presenetljivo veliki meri. Hkrati pa je predstava ohranila tisti presežek, ki krasi dobro gledališče, da namreč gledalcu preko metafore ponuja globlji uvid v resničnost kot življenje samo.

Naj začnem pri besedilu. Daniel Glattauer, avstrijski pisec hitov, ki se je tudi slovenskim bralcem in bralkam že priljubil z romanoma *Proti severnemu vetru* in *Vsakih sedem valov*, kjer opisuje ljubezensko zgodbo, ki se razraste z izmenjavo elektronske pošte, si je v zadnjih letih v želji po oddihu od pisateljavanja privoščil petsemestrski študij iz psihosocialnega svetovanja. Ga je pa tam nepričakovano prešinila ustvarjalna ideja in že je iz rokava prvič stresel komedijo z naslovom *Die Wunderübung*, ki jo je prevajalka Lučka Jenčič poslovenila kot Čudežno terapijo, dobesedni prevod pa bi bil Čudežna vaja oziroma Vaja o čudežu.

Tisti, ki se ukvarjamo s sistemsko psihoterapijo, seveda v naslovu kot tudi v besedilu predstave prepoznamo, da se navezuje na slovito vprašanje o čudežu Steva de Shazerja in njegove žene Insoo Kim Berg. Ti dve legendi sistemske psihoterapije sta od osemdesetih let prejšnjega stoletja postali znani po vsem svetu s t. i. k rešitvi usmerjenim pristopom (angl. solution focused therapy) (de Shazer, 1985, 1988; Kim Berg, 1993). Njegova uspešnost in učinkovitost se je potrdila tako pri delu s posamezniki, kot tudi pari, družinami in skupinami. Zato ni presenetljivo, da zaseda pomembno mesto v avstrijskem študijskem programu psihosocialnega svetovanja in je očitno pritegnil tudi Glattauerja.

Tako v komediji terapevtka v duhu sistemskega pristopa postavlja zakoncema Jani in Valentinu Dorek (oba stara okoli štirideset let, poročena osemnajst, z dvema otrokoma), katerih sladki dnevi so že davno minili in sta se že globoko pogreznila v močvirje nezadovoljstva in medsebojnega obtoževanja, niz vprašanj in ju vodi skozi vaje, ki naj bi ju od problemov preusmerile k rešitvam in virom. Terapevtka na primer zakonca vpraša, kakšna je bila njuna ljubezenska zgodba. Oba se vživita v spomin in obudita prijetne občutke, kako sta se spoznala na tečaju potapljanja in kako čarobno sta se povezala v miru morskih globin.

Ali pa vprašanje, ki obrne pozornost v prihodnost: »Gospa Dorek, kaj mislite, da bi bil odličen izid tega svetovanja za vašega moža, tako da bi na koncu rekel: 'Ta terapija se je pa res splačala!'?« Nato ga seveda v obrnjeni obliki ponovi Valentinu. Podobno je v prihodnost in v rešitev problema usmerjeno tudi vprašanje o čudežu, kjer v nadaljevanju terapevtka paru sugerira, naj se poskušata vživeti v to, da so se ponoči v sanjah njuni problemi rešili in ko se zjutraj prebudita: »Po čem bi prepoznala, da so vajeni problemi, zaradi katerih sta poiskala pomoč, rešeni? Kako bi se to videlo, slišalo, kako bi to začutila? Kaj bi naredila drugače?«

Vendar vsa ta k rešitvi usmerjena vprašanja in vaje ne pomagajo. Morda le za trenutek, a že se boj zakoncev, ki sta do zob oborožena z zamerami (še posebno tistih povezanih s skoki čez plot), neusmiljeno nadaljuje. Terapevtka je vse bolj obupana, par pa vse bolj vkopan na frontnih črtah. Do preobrata pride šele s t. i. paradoksnno intervencijo, ki

je bila v sistemski psihoterapiji najbolj priljubljena v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, danes pa se jo zaradi njenih možnih stranskih učinkov (skrha lahko na primer zaupanje med terapevtom in klientom, če terapevtski delovni odnos ni dovolj trden in stabilen) uporablja bolj previdno in redkeje. Vsekakor pa komediji pomaga do ključnega preobrata in sproščujočega razpleta.

Zdravilni paradoks

In kako si je Glattauer zamislil paradokso intervencijo? Terapevtka med seanso od svojega moža nepričakovano dobi telefonsko sporočilo z neverjetno dramatično vsebino, da jo je namreč zapustil, potem ko je pred odhodom še korektno nahranil psa. Globoko je pretresena, še posebno zato, ker se ji je zdel njen zakon zdrav, pravzaprav prav zgleden, in zato take moške poteze niti v sanjah ni pričakovala. Kljub temu si še naprej prizadeva voditi pogovor v smeri, kot si jo je po pravilih systemskega svetovanja zamislila, vendar jo začne preplavljati žalost. Kar naenkrat se ji vlijejo solze, tako da Doreka svojo pozornost preusmerita od medsebojnega obračunavanja na terapevtkino dramo. Vse bolj ju mika izvedeti še več o njenem zakonu, tako da vrtata vanjo in postopoma terapevtka le popusti in jima prebere moževo sporočilo. V njem med drugim pove, da odhaja zato, ker je bil njun zakon sicer dober, harmoničen, skoraj popoln, vendar zanj hkrati dušeč, utesnjujoč, preveč predvidljiv, čustveno in erotično dolgočasen. Nenadoma postaneta Doreka enotna in povezana ter začneta svetovati terapevtki, kaj je njen problem in kako naj ga reši.

Sledi nekaj izjemnih sekvenc dialoga, kjer si terapevtka in zakonca brez dlake na jeziku povedo, kaj si drug o drugem mislijo, saj terapevtka izstopi iz svoje terapevtske drže in je samo še razočarana, prizadeta in zapuščena žena. Iz skrajno direktnih izjav se izlušči morda glavno sporočilo te komedije, da je temperamenten, bojevit partnerski odnos včasih boljši kot harmonični, vljudno gladek odnos, v katerem je ogenj ugasnil. Ali kot to izrazi gospa Dorek (zanimivo je, da so nam igralci povedali, da je bil na tem mestu na vseh predstavah smeh publike najbolj glasen): »Bolje je trikrat zgoreti kot enkrat zmrzniti.« Prav bučnost smeha publike na tem mestu, kar se je zgodilo tudi na predstavi, ki sem si jo ogledal, morda dokazuje, da je obisk te komedije (še posebno če si jo ogledaš s partnerko ali partnerjem) lahko neka oblika partnerske terapije.

Stari Grki bi morda rekli, da je to točka, na kateri lahko pride do humornega uvida v *anangke*, da se v vsakem partnerskem odnosu, ki se nadaljuje po zaljubljeni fazi, nujno in neizogibno srečujemo s starimi ranami, ki smo jih prinesli v odnos. Občutljivosti in ranljivosti, ki so nas v začetni fazi očarale in kurile ogenj zaljubljenosti, v nadaljevanju odnosa pokažejo svojo senčno plat in na teh čereh, če ne pride do globljega uvida in sprejemanja *anangke*, nasede veliko zakonskih in izvenzakonskih skupnosti.

V bojevitosti zakoncev Dorek, za katero se je zdelo, da je samo rušilna in zato nepotrebna, je možno prepoznati tudi nekaj pozitivnega, če jo lahko seveda najprej sprejmemo kot nekaj, kar ni samo odvečni in nesmiselni plevel. V sistemski psihoterapiji temu pravimo preokvirjanje simptoma. Doreka (in vzporedno z njima lahko tudi gledalci) odkrijeta, da se v njunih bitkah kljub vsem zameram skriva še nekaj ljubezenskega žara, da njun odnos prav zaradi vedno obnavljajočih se preprirov še ni postal mrlič. Občutki prezrtosti, zapuščenosti, osamljenosti, prikrajšanosti, nepotešenosti zaradi neizpol-

njenih pričakovanj so v ljubezenskem odnosu nujni, seveda pa vsak par ta senčni del zgodbe uprizori na svoj enkratni način. Če partnerja na svojem vrtu ne razvijeta ljubeče naklonjenosti samo do rož, ampak tudi do plevela, tako da v njem morda prepoznata celo najvitalnejši del svojega odnosa, potem ne moreta priti do točke, kjer se lahko tudi nasmejeta svojemu tragikomičnemu človeškemu stanju. Doreka sta na seansi doživela tak srečen trenutek uvida. Če si je v vaji pred preobratom Valentin neuspešno prizadeval razkleniti ženino pest, ki naj bi po sugestiji terapevte simbolizirala njeno zaradi razočaranj stisnjeno srce, mu to po preokvirjanju z nenadno humorno domisljico uspe. Spomni se namreč, da je Jana žgečkljiva na ušesnih mečicah in ko se jo tam dotakne, se v trenutku zasmeji in razpre pest. Iz seanse odideta z roko v roki, ponovno povezana.

Seveda pa se tu lahko vprašamo, koliko časa bo ta preklop v bolj harmonični odnos trajal. Če sta razvila prevladujoči odnosni vzorec medsebojnega obtoževanja in izmikanja, ki se je skozi leta utrdil v navado, ali bo en sam dogodek na terapiji zadostoval, da se bo čudežna sprememba na boljše obdržala. Ali ni bolj verjetno, da se bosta kmalu vrnila na stare tire? Za dober partnerski odnos je pač potrebno odkrivati stalno nove načine osveževanja pozitivnih občutkov, vedno znova presenečati sebe in drugega, da se odnos ne zapelje v izpraznjeno rutino. In prav tu se spet izostri vprašanje, ali je bila psihoterapija na odru verodostojno predstavljena. Menim, da za eno seanso v veliki meri, vendar pa se bolj realna, večplastna podoba psihoterapije in terapevtskega procesa lahko razkrije le skozi prikaz daljšega dogajanja na seansah in med njimi.

Danes tudi na osnovi empiričnih raziskav vemo, da se ključne in trajne spremembe klientovih vzorcev čutenja, čustvovanja, mišljenja, vedenja in odnosov razvijajo in utrjujejo skozi daljše obdobje (kar pomeni najmanj nekaj mesecev, običajno pa tudi leto in več) izven terapevtskih seans, v njegovem vsakdanjem življenju. Novo lahko le postopno nadomesti staro. Nevroznanstveniki so to dejstvo podkrepili z zanimivim odkritjem, da do trajnih strukturnih sprememb v možganih, ki korelirajo z novimi vzorci vedenja, pride po okoli tisoč ponovitvah neke aktivnosti. Ob tem se spomnim nekaterih filmov, ki jim je bolj ali manj verodostojno uspelo prikazati terapevtski proces v prepletanju med seansami in vsakdanjimi situacijami, na primer *Navadni ljudje* (angl. *Ordinary people*) (Sever, 2015), *Kraljev govor* (angl. *Kings speech*) (Možina, 2011), *Nikoli ti nisem obljubila vrta z rožami* (angl. *I never promised you a rose garden*) (Možina, 2014), *Poslednji sprehod* (angl. *Dead man walking*) (Flajs, 2014), *Nevarna metoda* (angl. *Dangerous method*), *Ko je Nietzsche jokal* (angl. *When Nietzsche wept*), *Dobri Will Hunting* (angl. *Good Will Hunting*) in drugi. Na odru pa česa podobnega še nisem videl.

Lažno samorazkrivanje terapevte

Ko se za zakoncema Dorek zaprejo vrata ordinacije, pa za gledalce sledi še eno presenečenje. Terapevta namreč pokliče moža in v pogovoru se pokaže, da si je njegovo sporočilo izmislila kot del svoje »čudežne terapije«. Možu se pohvali, da je bil par sicer skrajno naporen, da pa je njen zadnji adut, paradoks s pomočjo lažnega samorazkrivanja, le prijel. Nato se z njim zaplete v majhen prepir okoli tega, kako je ali ni nahrnil psa. In zastor pade. Ob tem gledalec lahko dobi občutek, da tudi terapevta v svojem odnosu z možem dobro pozna »sladkosti« vsakdanjih trenj ob malenkostih, v katere se investirajo njune občutljivosti.

V naši debati po predstavi smo prav samorazkrivanju terapevtke, s katerim je bila povezana paradokсна intervencija s »čudežnim« učinkom, posvetili največ pozornosti. Kolega Lunaček, ki je psihoanalitik, je komentiral, da je v psihoanalizi zaradi relativno strogih pravil metode samorazkrivanja relativno malo, medtem ko je v sistemskem in drugih pristopih glede tega večji manevrski prostor. Vendar pa je izkušnja vseh terapevtov, ne glede na pristop, da je pri obravnavi pacientov s t. i. šibkim jazom, ki imajo velikokrat tudi dolgotrajne in hude duševne motnje, popolna abstinenca terapevta glede samorazkrivanja lahko celo škodljiva. Pacienti z nizkim občutkom lastne vrednosti potrebujejo vsaj sem in tja drobne znake, da je terapevt zanje dostopen in da se jim odpre tudi kot človek, sopotnik, ki se srečuje z enakimi eksistencialnimi izzivi.

Ena od študentk je komentirala, da si sama ne predstavlja, da bi na seansi lahko zajokala in da se ji zdi pomembno, da je terapevtka na seansah močna. Njej se glede tega prikaz terapije ni zdel verodostojen. Oglasil sem se, da pa sem sam na srečanjih s klienti večkrat doživel trenutke globoke ganjenosti, ko so mi stekle solze in da je to vedno dobro vplivalo na terapevtski odnos in proces.

Ob tem sem se skliceval tudi na enega svojih vzornikov, na eksistencialnega terapevta Irvina Yaloma (2002), ki v svojih priporočilih bodočim generacijam psihoterapevtov samorazkrivanje priporoča. Zanj ne obstaja dilema, ali naj terapevt podeli kaj iz svojega osebnega življenja ali ne, vprašanje je le, kako, kdaj in v kakšni meri, da bo to služilo terapevtskemu procesu. Tudi sam sem odkril, da je na primer pomembno, da je tisto, kar o sebi podelim s klienti, že integrirano. To pomeni, da se določenih izkušenj lahko spominjam z distanco, da niso več čustveno vroča in odprta, ampak da so zaključeni gestalti. To pomaga, da se težišče na terapevtski seansi ne bi premaknilo iz klienta na terapevta in bi začel klient terapirati. In nenazadnje se mi zdi pomembno Yalomovo opozorilo, da bodimo terapevti pri samorazkrivanju previdni tudi zaradi sebe. Namreč pravilo molčečnosti velja za terapevta, ne pa za kliente. Ker je terapevt lahko prepričan, da bo tisto, kar je o sebi zaupal klientu, kmalu vedelo veliko ljudi, je dobro, da tudi to upošteva kot kriterij selekcije, kaj bo povedal in kaj raje zadržal zase.

Ko danes razmišljam o naši debati po predstavi, pa se mi zdi posebno zanimivo in pomenljivo, da se nismo dotaknili tega, da se je Glattauer odločil, da terapevtkina paradokсна intervencija temelji na laži. Morda zato, ker je tu skrenil od stika z anangke v zabavo, ob kateri se sicer smeješ, a ti hkrati pusti mešane občutke. Večini študentov, meni pa sploh, ni padlo niti na kraj pameti, da bi terapevtka lahko bila neiskrena. Ko danes gledam nazaj, mi je popolnoma jasno, da me je na tej točki Glattauer izgubil. Terapevtkina laž mi je že po čisto človeški plati tuja, hkrati pa posreduje izkrivljeno podobo o psihoterapiji. Eno njenih ključnih načel, še posebno pa to velja za samorazkrivanje terapevta, je namreč, da temelji na iskrenosti, pristnosti in resnicoljubnosti. Psihoterapija ni manipulacija, kjer se potentni terapevt kot mačka z mišjo igra s klienti. Je prav obratno, srečanje enakovrednih, kjer terapevt v odnosu s klienti stalno ohranja svojo človeško odprtost in eksistencialno pristnost. Ne gre za premoč terapevta nad klienti, ampak za to, da skupaj soustvarjajo intimni prostor zaupanja, v katerem terapevt tudi s svojim zgledom odprte komunikacije opogumlja kliente, da opustijo razne obrambne drže, katerih del so pogosto tudi skrivanja, izmikanja in laži, ter da znova tvegajo iskrenost in lastno resnico.

Kako bi na primer delovalo na zaupanje v terapevtko, če bi Doreka v nadaljnjem poteku psihoterapije odkrila, da se je zlagala? Obstaja velika možnost, da bi jo zagledala kot manipulatoriko, kot nekoga, ki se je, sicer z dobrim učinkom, a vseeno zahrbtno in potentno poigrala z njima. (V originalnem besedilu je terapevt moški, kar lahko še okrepi vtis, da se gre v psihoterapiji za terapevtovo preigravanje klientov iz pozicije moči.) Igre na moč in manipulacije pa so itak bile glavni del njenega problemskega repertoarja, zaradi katerega sta se obrnila po pomoč. Na meta ravni je torej terapevтка odgovorila z več istega. Pri samorazkrivanju terapevt ne sme imeti skritih oziroma zahrbtnih namenov. Če kaj podeli o svojem življenju, je pomembno, da pride iz trenutnega navdiha kot iskreno darilo klientu za krepitev terapevtskega odnosa. Če bi bila terapevтка iskrena in bi res slučajno sovpadla seansa z Doreki in dramatično sporočilo njenega moža, bi ostal za nadaljevanje terapije pri vseh, terapevtki in paru, popolnoma drugačen občutek, veliko bolj človeški in zaupljiv.

Promocija psihoterapije preko odraa

Gotovo je gledališče medij, ki lahko pomaga k popularizaciji psihoterapije, lahko pa tudi še bolj utrjuje predsodke in napačne predstave o njej. Če za promocijo psihoterapije, kljub nekaterim zavajajočim pomanjkljivostim teksta, v njem vseeno vidim veliko oziroma več dobrega, pa lahko izrečem same pohvale igralcem, režiserki in celotni ekipi, ki je postavila predstavo. V njej se čuti, da so psihoterapiji naklonjeni (kar so tudi že javno povedali, glej Pelko, 2015), kar bo, upam, kljub Glattauerjevemu zdrsru v končnici, vseeno nagnilo tehtnico v prid širitve pozitivne slike o psihoterapiji. Glede na razprodanost in odzive publike v Ljubljani in drugod po Sloveniji predstava postaja nova uspešnica, zato bi bilo še kako razveseljivo, če bo prispevala k večji osveščenosti o pozitivnem potencialu psihoterapije, ki ga ljudje, od otrok do starejših, v Sloveniji še veliko premalo izkoriščajo.

S pričujočo številko Kairosa vam bomo, upam, popestrili konec leta 2015 in vstop v novo 2016, saj je spet raznolika. V znanstveno strokovnem delu lahko najdete:

- dr. Bojan Varjačić Rajko, naš glavni urednik, se je lotil bolj neprijetne teme, brez obravnavanja katere pa ni resne in odgovorne stroke – negativnega izida psihoterapije, ki se pojavi v okoli desetih odstotkih primerov. V članku zagovarja tezo, da ga lahko pojasnimo s prepletom posameznikove psihopatologije in družbenih dejavnikov;
- Bojan Dekleva, profesor na socialni pedagogiki Pedagoške fakultete v Ljubljani, predstavi rezultate ankete pogostosti in fenomenologiji slišanja glasov, ki jo je izpolnilo 670 študentov osmih fakultet treh različnih univerz v Sloveniji. Za psihoterapevte je pomembno, da poleg študij v tujini tudi ta, slovenska, potrjuje upravičenost nepatologizirajočega odnosa do slišanja glasov, tako da lahko pri obravnavanju tega pojava upoštevamo, da gre za smiselno in pomena polno izkušnjo;
- psihiater Robert Oravec z skupaj z Márto Erdős in Ano Mrovlje z analizo poslovilnih pisem prišel do zaključka, da samomorilni proces zahteva aktivni, intrapsihični in medosebni angažma pri konstruiranju novih pomenov in

reprezentacij, ki omogočijo določenemu posamezniku, da si vzame življenje;

- Jacques Lacan ostaja zanimiv tudi za novo generacijo psihoterapevtov. Tokrat se ga je lotila specializantka psihoanalize Ana Mrovlje, ki je želela podeliti svoje vstopanje v njegov kontroverzni miselni sistem z bralci Kairosa.

V informativnem delu tudi ne manjka zanimivih tem:

- članek Dirka Corstensa, Rufusa Maya in Eleanor Longden zaokrožuje temo slišanja glasov, ki jo je epidemiološko in fenomenološko predstavil Bojan Dekleva, saj tudi na osnovi kliničnih primerov predstavi zanimiv praktični psihoterapevtski pristop k pogovarjanju z glasovi;
- nemški psihoanalitik Martin Dornes se je poglobil v sodobne ugotovitve razvojne psihologije in v svojih knjigah temeljito prevetрил psihoanalitično teorijo, ki je dolgo razvijala svoje razumevanje otroškega razvoja na osnovi psihopatologije odraslih pacientov in zaradi tega marsikje skrenila v napačne smeri. V krajšem prevodu predstavljamo zanimive ugotovitve o nastanku in razvoju agresivnosti v najnežnejših otroških letih, ki so lahko koristne za vsakega psihoterapevta;
- Janko Bohak je v svojem eseju krenil na sprehod med psihoterapijo in duhovnostjo. Njegovi koraki, v katerih je nabrana dolgoletna psihoanalitična izkušnja in osebno angažirano duhovno iskanje, bodo lahko navdihujoči za marsikoga, ki v psihoterapiji ne more ne videti tudi duhovne razsežnosti;
- poleti 2014 je hrvaški psihiater Robert Torre razburkal hrvaško javnost s kritičnimi članki o psihiatriji. Robert Oravec mu v svoji refleksiji na njegove objave poskuša vzeti mero, saj je mnenja, da na nekaterih točkah pretirava, hkrati pa podaja zanimiv opis stanja v slovenski psihiatriji;
- tokrat lahko preko bogatih poročil skočimo tudi na kongrese v tujino. Miran Možina se je s kolegi in kolegicami udeležil 8. Evropske konference o raziskovanju psihoterapije od 24. do 26. septembra 2015 v Celovcu; Tjaša Stepišnik Perdih se je na mednarodnem kongresu v Rimu od 19. do 21. septembra 2014 ob temi Navezanost in travma srečala s svetovnimi psihoterapevtskimi zvezdami; Marja Kuzmanič in Alja Lah Poročilo pa sta bili v Londonu od 14. do 17. maja 2015 navdušeni nad prvim svetovnim kongresom eksistencialne psihoterapije;
- eseja specializantk Eve Novak in Mateje Pogačnik, katerih pomen je v okviru edukacije iz Gestalt terapije opisal njun mentor in učitelj Rudi Kotnik, sta se nam v uredništvu zazdela zanimiva za krog bralcev Kairosa, saj obravnavata teme, ki so temeljne za vse pristope. Po eni strani je prispevek filozofa Martina Būbra za dialoški vidik psihoterapije nenadomestljiv, po drugi strani se z vsebinami, ki jih poskuša zaobjeti pojem konfluente, ukvarjamo v vseh pristopih;
- jeseni so v Kinodvoru predvajali animirani film Signe Baumanne Kamenje v mojih žepih, kjer režiserka na neposreden in pogumen način prikaže svojo izkušnjo depresije. Ker se ozre tudi v svojo družinsko in družbeno zgodovino, je njen prikaz večdimenzionalen, kar je nagovorilo tudi Marušo Grešak;
- številko zaokroža vabilo na 13. Študijske dneve Slovenske krovne zveze za psihoterapijo od 3. do 5. junija 2016 na Roglo. Tema bo vsekakor vredna udeležbe - Spol in spolnost v psihoterapiji.

Na koncu mi ostane praznična dolžnost, da tudi v imenu glavnega urednika Bojana Varjačiča Rajka in tehničnega urednika Denisa Hilčerja vsem bralkam in bralcem, avtoricam in avtorjem, recenzentkam in recenzentom in vsem članom uredniškega odbora in sveta, zaželim, da bi se v duhu tega uvodnika v novem letu polno izrazili tako na psihoterapevtskem kot tudi na življenjskem odru.

Srečno 2016!!!

Viri

Bateson, G. (1997). Epistemology of Organization. *Transactional Analysis Journal*, 27, 135-145.

Flajs, T. (2015). Poslednji sprehod. *Slovenska revija za psihoterapijo Kairos*, letn. 9, št. 1-2: 251-256.

Glattauer, D. (2014). Bitte dem anderen nicht ins Steuer greifen!« Interview mit Mia Eidlhuber, Standard, 27. Februar 2014.

<http://derstandard.at/1392685894568/Daniel-Glattauer-Bitte-dem-anderen-nicht-ins-Steuer-greifen>

Kim Berg, I. in Miller, S., D. (1993). *Kurzzeittherapie bei Alkoholproblemen*. Heidelberg: Carl Auer Verlag.

de Shazer, S. (1985). *Keys to solution in brief therapy*. New York: Norton.

de Shazer, S. (1988). *Clues: Investigating solutions in brief therapy*. New York: Norton.

Možina, M. (2011). Uvodnik: Kraljev govor o poti iz tesnobe in depresivnosti. *Slovenska revija za psihoterapijo Kairos*, letn. 5, št. 1-2: 5-8.

Možina, M. (2014). Ljubezen pri psihoterapevtu: esej k drami Andrewa Bovlla Samba lantana. *Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega*, 2013/2014, letn. 64, št. 10: 27-39.

Možina, M. (2014). Frieda Fromm Reichmann in »I never promised you a rose garden«. *Slovenska revija za psihoterapijo Kairos*, letn. 8, št. 3-4: 143-144.

Pelko, T. (2015). Naši znani obrazi v obiskih psihoterapevta ne vidijo težav. Sneto iz interneta 21. 12. 2015 <http://www.24ur.com/ekskluziv/domaca-scena/nasi-znani-obrazi-v-obiskih-psihoterapevta-ne-vidijo-tezav.html>

Sever, D. (2015). Prikaz in analiza primera uporabe filmopsihoanalize v procesu psihoanalitične psihoterapije. *Slovenska revija za psihoterapijo Kairos*, letn. 9, št. 1-2: 155-188.

Yalom, I. (2002). *The Gift of Therapy: An Open Letter to a New Generation of Therapists and Their Patients*. New York: Harper Collins.